

4. Грубенкова Д. О. Предпринимательство в теориях З. Кантильона, Маркса, Веблена и Шумпетера: сравнительный анализ. *Международный студенческий научный вестник*. 2016. № 2. URL: <https://www.eduherald.ru/ru/article/view?id=15405>.

5. Бутенко Д. С. Рівень розвитку підприємницької діяльності в Україні на засадах оцінки міжнародного підприємництва. *Молодий вчений*. № 1 (53), січень, 2018.

ВИДИ ТА ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Бойчук Наталія Романівна,
*здобувач НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

The scientific work is devoted to the study and classification of types and forms of public investment, the author studied the regulatory and doctrinal sources relating to this issue, made a generalization of scientific ideas and presented its own classification of public investment types, on the basis of which the forms of public investment were derived and conclusions were made regarding the introduction of new, corresponding to modern realities, forms of such investment.

Keywords: investment, public investment, forms of public investment, forms of public investment.

Научный труд посвящен изучению и классификации видов и форм государственного инвестирования, автором исследованы нормативные и доктринальные источники, касающиеся данного вопроса, совершено обобщение научных идей и приведена собственная авторская классификация видов государственного инвестирования, на основании которой выведены формы государственного инвестирования и сделаны выводы касательно введения новых, соответствующих современным реалиям, форм такого инвестирования.

Ключевые слова: инвестирование, государственное инвестирование, формы государственного инвестирования, формы государственное инвестирования.

Держава є специфічним суб'єктом інвестиційних відносин, оскільки виконує дуалістичну функцію, виступаючи одночасно ін-

вестором, як власника капіталу, та регулятором інвестиційної діяльності. Виходячи з передбачених законом засад інвестиційної політики держави, вважаємо за необхідне проаналізувати систему відповідних заходів її реалізації в частині здійснення державного інвестування з метою встановлення переваг, недоліків та практичних аспектів їх реалізації.

На сьогоднішній день, законодавство не містить єдиного відповідного нормативного-правового акту, який би встановлював вичерпний перелік форм реалізації державних інвестицій та здійснення державної фінансової допомоги.

Системний аналіз вищезазначених законодавчих актів свідчить про те, що державне інвестування здійснюється за рахунок державного бюджету, позабюджетних фондів, позичкових коштів, а також дає підстави визначити наступні види державної інвестиційної діяльності: часткова участь у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств; створення підприємств, філій та інших відокремлених підрозділів придбання у власність діючих підприємств повністю; збільшення державної частки в статутному капіталі суб'єктів господарювання або збільшення вартості державної частки на умовах, неприйнятних для приватних інвесторів; надання виключного права використання природних ресурсів на території України та користування землею (договір концесії); здійснення господарської (підприємницької) діяльності на основі угод про розподіл продукції; надання фінансової допомоги окремим регіонам та галузям виробництв у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій та бюджетних позик; державне фінансування об'єктів державної власності з використанням державних капітальних вкладень та/або кредитів (позик), залучених державою або під державні гарантії (державний інвестиційний проект); кредитування з державного бюджету, спрямоване на створення (придбання), реконструкцію, технічне переоснащення основних засобів державної власності (державні капітальні вкладення); придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації (капітальні інвестиції); створення нових, а також розши-

рення, реконструкція, технічне переоснащення діючих підприємств, об'єктів виробничого і невиробничого призначення, пускових комплексів (капітальне будівництво); придбання обладнання для установ соціально-культурної сфери комунальної власності та комунального транспорту; надання, прямо чи опосередковано, суб'єктам господарювання товарів чи послуг за цінами нижче ринкових або придбання товарів чи послуг суб'єктів господарювання за цінами, вище ринкових; продаж державного майна за цінами, нижче ринкових.

Як вбачається, вищезазначений перелік видів діяльності держави є досить розгалуженим та невпорядкованим, з огляду на що, потребує відповідної систематизації. Зокрема, пропонуємо розділити види державного інвестування, в залежності від правових шляхів, за яких інвестиції йдуть від держави-інвестора до реципієнта, та за допомогою яких реалізується державна інвестиційна діяльність, що, власне, є формами інвестиційної діяльності. [1]

Узагальнюючи наведені класифікації, переважно всіма науковцями виділяється три основні форми інвестування: 1) договірна, що опосередковується укладенням угоди, однією із сторін якої є інвестор; 2) корпоративна - що полягає у розміщенні інвестицій (матеріальних та нематеріальних активів) у корпоративний інвестиційний фонд в обмін на права, посвідчені цінними паперами, що провадить діяльність із залучення грошових коштів інвесторів з метою отримання прибутку від вкладення їх у цінні папери інших емітентів (у вигляді дивідендів або різниці між купівлею та продажем акцій) корпоративні права та нерухомість; 3) змішана форма інвестування, що передбачає як укладення засновницького договору, так і участь в діючій організації, що опосередковується укладенням відповідного договору (договори на придбання акцій (корпоративних прав) в процесі вторинної емісії, а також придбання часток існуючого підприємства). Слід зазначити, що обираючи правові шляхи, за яких інвестор планує реалізувати свою інвестиційну діяльність, останній має виходити з мети діяльності та соціально-економічного ефекту, якого він прагне досягти з урахуванням визначених законом обмежень та заборон, що дасть змогу оцінити можливі ризики і мінімізувати їхні негативні наслідки.

На підставі вищевикладеного, враховуючи те, що держава є особливим суб'єктом інвестування, діяльність якого спрямована не тільки на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-галузевої політики, а й на забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним, пропонуємо наступні правові форми державного інвестування: 1) договірна, що включає укладення договору концесії, договору про розподіл продукції; 2) корпоративна - сукупність практичних, обумовлених інвестиційною метою дій громадян, юридичних осіб, держави та територіальної громади, направлених на передачу до статутного (складеного) капіталу юридичної особи корпоративного типу інвестицій - всіх видів майнових та інтелектуальних цінностей, з урахуванням обмежень визначених законом, в обмін на набуття корпоративних прав та права власності на цінні папери, емітовані професійними учасниками ринку цінних паперів, а також в процесі вторинної емісії з метою отримання прибутку (дивідендів) та/або досягнення соціально-економічного ефекту; 3) інвестування у формі передачі матеріальних та нематеріальних активів до капіталу унітарного (державного) підприємства, 4) фінансування державних інвестиційних проектів, 5) здійснення реальних інвестицій у формі капітальних вкладень, капітального будівництва, капітальних інвестицій, 6) державна допомога суб'єктам господарювання.

З метою встановлення характерних особливостей, переваг та недоліків перелічених форм здійснення державного інвестування, пропонуємо провести їх аналіз на предмет ефективності та перспективності.

Так, відносини, за яких держава (інвестор) в особі уповноважених органів державної влади, як монопольний власник об'єктів державної, комунальної власності державної чи комунальної власності (об'єкту інвестування) надає на платній строковій основі суб'єктам господарювання (реципієнтам) для будівництва, модернізації, реконструкції, експлуатації, управління, обслуговування з метою за-

доволення громадських потреб виникають на підставі відповідного укладеного договору концесії. [2] Слід зазначити, що для державного елемента відносини на підставі концесійного договору несуть ряд переваг, зокрема: збереження права власності на об'єкт концесії, стабільні надходження до державного бюджету у вигляді концесійних платежів, потенційна можливість залучення іноземних інвестицій, особливо у галузі, що потребують прискореного економічного розвитку, можливість впровадження інновацій та використання новітніх технологій на виробництвах, оновлення обладнань, створення робочих місць тощо.

Одночасно, застосування концесійного механізму створює для держави певні ризики та передбачає ряд негативних наслідків таких, як: випадкова загибель або пошкодження об'єкта концесії, банкрутство підприємства-концесіонера, втрата контролю держави над тарифами, якістю товару або послуг, підвищені корупційних ризиків в процесі реалізації проекту концесії, укладення фіктивного договору концесії без будь-яких ознак державно-приватного партнерства, за якого повинна відбуватись модернізація інфраструктури та підвищення якості суспільно значимих послуг. [3]

Схожими за суб'єктним складом та за своєю правовою природою є договірні відносини з розподілу продукції. В даному випадку, державна інвестиційна діяльність полягає у наданні виключного права на використання природних ресурсів, зокрема, надр землі. Перевагами та відмінними ознаками такої діяльності є те, що окрім досягнення соціально-економічного ефекту та отримання прибутку у вигляді податків, зборів та інших виплат, держава також набуває право власності на частину виробленої продукції у вигляді корисних копалин.

Реалізуючи свої повноваження інвестора та власника інвестицій, шляхом надання фінансової допомоги окремим регіонам та галузям виробництв у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій та бюджетних позик, держава здійснює міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції. Разом з тим, Постановою Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2012 р. № 106 місцевим держадміністра-

ціям та виконавчим органам рад надано право здійснювати редакційні уточнення найменування об'єктів (заходів) та/або що підлягали забезпеченню за рахунок державної субвенції. Аналогічні приписи закріплені в частини 7 Бюджетного кодексу України, якими наділено місцеву державну адміністрацію повноваженнями щодо розподілу та перерозподілу обсягів трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам з наступним внесенням відповідних змін до рішення про місцевий бюджет. [4]

З викладеного вбачається, що, в контексті державного інвестування, децентралізація повноважень з розпоряджання державними коштами, зміни їх цільового призначення може призвести до неефективного використання державних ресурсів та деформації мети такої фінансової допомоги.

На сьогоднішній день, основна частина державних інвестицій здійснюється у вигляді інвестиційних проєктів, шляхом державного інвестування в об'єкти державної власності з використанням державних капітальних вкладень та/або кредитів (позик), залучених державою або під державні гарантії. При чому, віднесення позик до прямих інвестицій передбачено і у праві ЄС, а саме в Директиві Ради 88/361/ЕЕС від 24 червня 1988р. «Про імплементацію Статті 67 Договору про заснування Європейського Економічного Співтовариства», якою встановлені умови довгострокових позик. Надання капіталу у позику зі строком визнається ознакою інвестиційного договору і у вітчизняній юридичній літературі.[5]

На сьогоднішній день, системний підхід до правого регулювання цієї форми державного інвестування як складової інвестиційної політики в межах національного законодавства відсутній. Окремі питання та основні визначення капітальних вкладень, капітальних інвестицій та капітального будівництва закріплені в Податковому Кодексі України, Бюджетному кодексі України та в Порядку державного фінансування капітального будівництва, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України; Порядок від 27.12.2001 № 1764. В порівнянні, в російському законодавстві на сьогодні є чинним Закон про інвестиційну діяльність у формі капітальних вкладень, який повністю присвячений правому регулюванню реальних інвестицій.

Крім того, наразі чимало точаться наукових суперечок щодо необхідності правового регулювання процедури управління та контролю за відносинами, в яких держава виступає замовником, а бізнес – безпосереднім виконавцем. Так, Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачений такий спосіб реалізації суспільних і державних потреб, як державне замовлення, яке опосередковується укладенням цивільно-правової угоди між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та державою. Такі приписи кореспондуються зі статтею 5 «Про інвестиційну діяльність», згідно з якою, учасниками інвестиційної діяльності можуть бути, зокрема, юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора.

Світовий досвід, зокрема, країн Європейського союзу свідчить про те, що державні замовлення є потужним фактором, що впливає на рівень розвитку економіки. В розвинених країнах державні замовлення досить розповсюджено використовуються як один з інструментів регулювання продовольчого ринку, як засіб ефективного розподілу бюджетних коштів для реалізації пріоритетних національних проектів та як форма співробітництва держави і підприємств під час вирішення стратегічних завдань особливої важливості. Таким чином, Європейський ринок державних замовлень синтезує національні інвестиції та структурні перетворення приватних підприємств для виробництва «замовленої» суспільно необхідної продукції з метою забезпечення конкурентоздатності економіки в цілому.

В економічній теорії на процедуру державного замовлення покладається ряд функцій. Зокрема, до їх переліку входить – відтворювально-інноваційна, що полягає у забезпеченні безперервного виробництва та модернізації виробничого базису країни на новій технологічній основі шляхом замовлень на розробку нових технологій та продуктів. [6]

Поняття корпоративної форми інвестування має досить спірний характер, оскільки, оперуючи такою правовою категорією, вчені-правники розуміють різні види діяльності. Разом з тим, більшість науковців під корпоративним інвестуванням розуміють діяльність приватних осіб (інвесторів) з об'єднання майнових та інтелектуальних

цінностей, пов'язану з набуттям корпоративних прав та прав власності на цінні папери, емітовані професійними учасниками ринку цінних паперів, які надалі розміщують отримані кошти в цінних паперах та корпоративних правах інших суб'єктів [7]. Слід зазначити, що характерними та відмінними ознаками даного виду інвестування є: підстави виникнення відносин корпоративного інвестування, межі відповідальності інвестора та відповідні масштаби фінансових ризиків, особливий порядок припинення інвестиційної діяльності, набуття правомочності управління активами, приймання участі у вчиненні значних зобов'язань, розподілі прибутку, контролю за діяльністю реципієнта будь якої організаційно-правової форми шляхом участі особи у вищому органі управління такої організації.

Приймаючи рішення про корпоративне інвестування, держава як інвестор має можливість оцінити всі переваги та недоліки певного виду господарської організації як реципієнта інвестицій, зважити всі передбачені законодавством заборони та обмеження щодо корпоративного інвестування. В залежності від мети здійснення інвестиції – надходжень до державного бюджету чи задоволення певних соціальних потреб, держава в особі уповноважених органів може обрати найоптимальнішу корпоративну форму реципієнта інвестицій, з урахуванням визначених законом обмежень та заборон, що дасть змогу оцінити можливі ризики і мінімізувати їхні негативні наслідки. Крім того, перевагами корпоративного інвестування є можливість вибору сфери інвестування, відокремлення майна інвестора від майна реципієнта, розмежування відповідальності інвестора за власними зобов'язаннями від відповідальності реципієнта за зобов'язаннями такої організації, залучення коштів інших осіб від випуску емісійних цінних паперів[8].

Наведені вище характерні особливості держаної корпоративної форми інвестування з урахуванням поточного реформування, свідчать про потенційну можливість створення у майбутньому досить міцної та перспективної моделі державно-приватного партнерства. Тобто, створення вигідних, стабільних корпоративних інвестиційних умов для обох сторін (держави та приватного елементу), опосередкованих належним законодавчим регулюванням, надасть можливість

залучення до статутних капіталів збиткових підприємств з державною часткою прямих національних та іноземних інвестицій саме в межах співробітництва державних органів з юридичними особами приватного права. При цьому, визначальним в даному випадку має бути баланс інтересів двох сторін, який виражається в забезпеченні невідчужуваності державної частки в статутних капіталі з одночасним обмеженням політичного впливу на діяльність підприємства. Як наслідок, таке реформування корпоративного управління надасть змогу відтворити та розширити продуктивне виробництво та підвищити рентабельність підприємств з державною часткою, що на теперішній час перебувають у скрутному фінансовому становищі або застої.

Відтак, нами проаналізовано передбачені національним законодавством правові шляхи, за яких держава реалізовує свої правомочності як інвестор. Внаслідок проведеного порівняльного аналізу викладені висновки щодо необхідності впровадження такої форми як державні замовлення, а також щодо нагальності реформування такої перспективної форми державного інвестування як корпоративна, оскільки у такий спосіб держава має потенційну можливість забезпечити виконання своїх економічних функцій, зокрема, створення умов для розвитку виробництва, захист різних форм власності, організація і програмування виробництва на державних підприємствах, ефективне розпорядження об'єктами державної власності та державними коштами, створення сприятливих умов для державно-правового партнерства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пересада А.А. Основы инвестиционной деятельности. Киев: Либра, 1996. С. 148.
2. «Про концесії»: Закон від 16.07.1991 № 997-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-14>
3. «Про концесії»: Проект Закону № 8125 від 15.03.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63630
4. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій»: Постанова КМУ від 6 лютого 2012 р. № 106 URL <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2012-%D0%BF/print>

5. Виноградова Г. В. Міжнародне приватно-правове регулювання іноземного інвестування в позиковій формі в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2002. с. 17.

6. Юнусова П.С. Государственный заказ в экономической деятельности региона. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/gosudarstvennyy-zakaz-v-ekonomicheskoy-deyatelnosti-regiona>.

7. Жорнокуй Ю. М. Инвестиционное право : учеб. Пособие. Харків : Прометей-Пресс., 2005. 224 с.

8. Вінник О. М. Інвестиційне право: навч. посіб. / 2-ге вид., переробл. та доп. Київ Прав. едність, 2009. 616 с.

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Черняєва Дар'я Олександрівна,
*молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

The scientific work analyzes the state of financial and credit stimulation of entrepreneurship in Ukraine. It is concluded that in the context of a restraining financial and credit policy, it is necessary to create conditions for establishing international financial and credit stimulation of entrepreneurship in Ukraine.

Keywords: business stimulation, financial and credit policy, bank lending.

В работе проанализировано состояние финансово-кредитного стимулирования предпринимательства в Украине. Сделан вывод, что в условиях сдерживающей финансово-кредитной политики необходимо создавать условия для налаживания международного финансово-кредитного стимулирования предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: стимулирование предпринимательства, финансово-кредитная политика, банковское кредитование.

Розвиток підприємництва є одним з пріоритетних завдань державної політики, оскільки виступає ключовою передумовою розвитку ефективної та конкурентоздатної економіки держави.